

T. Kovalets

“SHORT DESCRIPTION IN WHICH WAY THEY COME TO THE COMMISSION WITH COSSACKS”: LITTLE-KNOWN SOURCE FROM THE HISTORY OF COSSACK UPRISING IN 1625

In the article the elucidating of Zaporozhian Host uprising in 1625 lead by Marko Zhmailo in the new-found narrative Cossack commission' description by nobleman Sigismund Stephane Konietspolsky was analyzed. At first time, this document with notes and comments were published in the appendix.

Keywords: Cossack uprising in 1625, Marko Zhmailo, Sigismund Stephan Konietspolsky, Stanislav Konietspolsky, sources publishing.

Матеріал надійшов 23.02.2015

УДК 947.7:82-6

о. Мицик Ю. А., Тарасенко І. Ю.

З ЛИСТУВАННЯ Н. ПОЛОНСЬКОЇ-ВАСИЛЕНКО З МИТРОПОЛИТОМ ІЛАРІОНОМ (ОГІЄНКОМ)

У публікації представлено фрагмент листування відомого українського діаспорного історика Наталі Полонської-Василенко та митрополита Іларіона (Івана Огієнка).

Ключові слова: листування, Н. Полонська-Василенко, митрополит Іларіон.

Імена цих видатних представників української науки, а у випадку з митрополитом Іларіоном ще й видатного діяча Православної Церкви, не потребують спеціальних рекомендацій. Ці дві особистості, судячи з усього, були знайомі ще в дореволюційний період з часів перебування в Київському університеті. У 1920 р. митрополит Іларіон (тоді ще світська особа, професор і міністр УНР Іван Огієнко) опинився на вимушеній еміграції (Польща, Швейцарія, врешті Канада, де він став митрополитом Української Православної Церкви в Канаді), а Полонська-Василенко залишилася під «советами», і всякі контакти між ними стали

неможливими. У роки Другої світової війни на еміграції в Німеччині опинилася і Полонська-Василенко, і в повоєнний час між ними налагодилися зв'язки. Свідченням останніх є листування митрополита Іларіона з Полонською-Василенко, яке зберігається в архіві Консисторії УПЦ в Канаді у Вінніпезі. Це кількадесят листів Полонської-Василенко. Листів за раніший період, якщо вони й існували, не збереглося через загибель дореволюційного (у Кам'янці-Подільському у 1920 р.) та міжвоєнного (у Холмі у 1944 р.) архівів митрополита. Митрополит зазвичай дбайливо зберігав листи, що надходили до нього, часом і свої відповіді на

них у вигляді копій чи чернеток, але й повоєнний його архів зазнав втрат по смерті владики у 1972 р. Листування охоплює період з 1950 по 1963 рр., листи пізнішого періоду, очевидно, не збереглися. Цю прогалину важко пояснити іншою причиною (обидва померли майже одночасно: митрополит у 1972 р., а Полонська-Василенко у 1973 р.), адже ніяких конфліктів між вченими не було.

Ми мали можливість працювати в архіві Консисторії у 1999, 2004, а також у 2014 рр. (І. Тарасенко). Зокрема, архівні кверенди знайшли відображення в публікації частини листування митрополита [1], де було вміщено також лист Полонської-Василенко від 04.03.1950 р. [1, с. 405–406], а уривки ще з одного, в якому розповідалося про післяреволюційну долю ікони Холмської Божої Матері (певний час її укривали від лап НКВД Полонська-Василенко та її чоловік – академік Василенко) ми надрукували в газеті «Голос православ'я». Кандидат історичних наук Ірина Преловська надрукувала 30 листів Полонської-Василенко у збірнику листування митрополита, копії яких передав в Україну о. Тимофій Міненко [2]. Тут же продовжуємо публікацію цього листування: подаємо 5 листів Полонської-Василенко.

Ці листи є важливими історичними джерелами, оскільки проливають світло на емігрантське життя обох кореспондентів, зокрема стан здоров'я, їхні наукові зацікавлення, відносини, контакти з відомими громадськими і науковими діячами (наприклад, з донькою гетьмана Павла Скоропадського – Оленою, з донькою відомого вченого і громадського діяча Антона Синявського тощо), з науковими установами (УВАН); містять оцінку наукових праць, висвітлюють відносини з іншими конфесіями, зокрема засилля протестантів, стурбованість становищем УАПЦ на еміграції тощо.

При публікації ми внесли незначні корективи в листи Полонської-Василенко, наблизивши її правопис до сучасних норм, наприклад, «можна» замість «можно» тощо.

* * *

Лист № 1

1952, грудня 21. – Мюнхен

«21.XII.[19]52

Ваше Високопреосвященство, Високоповажаний Владико!

Вітаємо Вас обидва з Святом Різдва Христовим і шлемо найкращі побажання сил, здоров'я

і найшвидче вступити митрополитом Київським (а може патріархом?!) до Святої Софії.

Давно, давно, не мала листів від Вас, а востаннє писала Вам ще на початку листопада. Чи все благополучно біля Вас? Навіть в газетах не бачу нічого про Вас: чи не захворіли й Ви, Владико? Осінь цього року така тяжка, здається, однаково по обидва береги океану. У нас з І.ХІ стала зима, з морозами, снігом, бурями, і було лише два-три коротких періоди відлиги. Сьогодні, після дводенної бурі, страшний буран. Нам в нашому “оазисі” серед поля зовсім зле. Ледве пройду до сусіднього бльоку.

Не писала Вам давно, бо була тяжко хвора: поганий обіг крові, з венами зле, доводиться багато часу лежати, а писати було тяжко. Зараз трохи ліпше. За той час набралось сила праці, маю безліч замовлень (переважно безкоштовних, або... оплата буде колись). Не можу засісти за книгу “спогадів”, яку майже замовлено мені. А головне зібралось біля сотки листів, на які не могла відповісти своєчасно. Хоч секретаря шукай! Ви все це знаєте самі, і тому я так високо ціню, коли відриваєте свого зайнятого часу, щоб написати Вашій старій приятельці. А дійсно вже стара вона, зо всіх поглядів. Надіслала б Вам картку – та боюся, щоб не сталося так, як було у мене з археологом В. Городцовим¹, якого я не бачила з 1917 р., і відвідала у 1940. Він з жахом подивився на мене і продекламував: “Наина, где твоя краса”, а з того проминуло аж 12 років, та яких тяжких!

Я маю зараз багато советських видань, серед них деякі дуже цікаві, напр[иклад] “Архитектурные памятники”, вид[ання] Інст[итуту] Архитектуры у Києві. Дуже цікаві матеріали відносно Св. Софії, інших церков біля неї, Чернігова тощо. Я хочу надіслати Вам коротеньку статтю про ці відкриття. Між іншим: чи надрукуєте Ви невеликої статті про Клима Смолятича^{2?} Я тепер вже питаю Вас.

Дивні справи творяться в нас, і я не можу розуміти політики УАПЦ і взагалі – православної церкви, яка так толерантно ставиться до протестантів всіх гатунків. Я колись писала Вам про вперту пропаганду, яка ведеться у нас. З місяць тому якось “авралом” взяли за нас: два, три, чотири проповідники, закликають православних до церкви, нарешті – оголошено, що буде проповідь рос[ійською] мовою! Треба сказати, наші українці мало ходять, а росіяни – валом валять. Змінюють години служби у рос[ійській] Церкві, переносять з дня на день, щоб не перешкодити людям отруюватися цією пропагандою. Врешті всі закликані вчора до залі – на спектакль. Кажуть кацапське (?) “Різдво”! Прийшли обурені.

Сьогодні наказ: для нас – “старих”, сьогодні буде святкуватися Різдво і директор буде вітати з Різдвом! Маємо третій стиль! Це робиться, щоб звільнитися від нас, і на своє Різдво не мати клопоту з нами. Словом, ми тут дійсно з ласки господарів. Навіть свого свята не маємо. В минулому році всі святкували за новим стилем, а про нас, православних, яких тут найбільше – забули. А цього року ще ліпше.

Що вони зроблять на Великдень – буде в один день обидва стилі? Вірте мені, Владико, – оце є правдиві “вовки в овечій шкурі”.

Шлемо Вам нині привіти, не забувайте нас назавжди. Щиро, сердечно Ваша Н. Полонська-Василенко.

Як Ви ставилися до Довнар-Запольського^{3?} Здається, в січні в білорус[ькому] журналі в Нью-Йорку “Записи” буде моя стаття про нього.

Повернулася з “Різдвяної ялинки” – вітала адміністрація... З Різдвом – і одержали подарунки – розкішні! (тепла білизна)».

(Машинопис. Узгорі над текстом напис «Довірно» і штамп, поставлений митрополитом про дату отримання листа, «JAN 27 1953»)

Лист № 2

1953, листопада 1. – Мюнхен

«1.XI.[19]53

Ваше Високопреосвященство, Високоповажний і Дорогий Владико!

Вчора одержала Вашого зворушливого листа й спішу відповісти Вам. Картина Вашого життя – страшна! Невже ж багата Канада, яка нам тут уявляється як “золоте дно” – не може обставити пристойно свого митрополита? Єдиного? Як це назвати? Скільки б не витрачав він на видавничі справи? Тут не тільки матеріальний бік, тут, питання обслуги! Про що думають люди, залишаючи Митрополита на “самообслуговуванні”? От і ліпше було, коли жили в монастирях, коли питання обслуги, забезпечення потрібним відпадало й дійсно ієрарх міг бути тільки “головою Церкви”. Зараз згадуються дискусії Йосифлян і Васіяна⁴: дійсно, якщо не зняти оці мізерні клопоти про хліб щоденний, у Владик не залишається часу на духовне. Можна тільки подивлятися Вашій енергії й силі духа. Мені здавалося, що з Вами жила Ваша донька і панство Біда. Мати її чоловіка ми знали по Міттенвальду⁵. Невже ж вона не могла б допомагати Вам? Після Вашого листа яким “раєм” здається мені наш “старушатник”: тут

все ж ми маємо добру хату, частину обслуги, частину їжі. І то я ремствую на те, що багато часу виходить на самообслужу! А Ви?

Я дуже рада, що мій “Смолятич” подобається Вам. Я готую для Вас маленьку розвідку про Іларіона I, митрополита київського, здається, є тенденція вважати, що він і Никон – одна особа. Які книжки маєте Ви? У мене на столі лежить двотомове видання Повести Врем[енних] лет – Лихачова. Дуже цінне!

Шлемо Вам наші сердечні привіти й подяку за теплого, дружнього листа. Я тепер часто згадую Вас: у нас було міради шпаків, галділи вечорами так, що тяжко було розмовляти: на всіх деревах! Тепер їх нема, але залишилися горобці, синички, дятли, ще невідомі зелені птахи – і все це крутиться біля вікон і кричать... А вікно на захід: широкий горизонт, напроти дзвіниці Дорнштадту, і ми міряємо по ній, як сідає сонце. Ми любимо обидві кімнати на захід.

Щиро поважаючи й віддана Н. Полонська

Я одержала листа від доньки А. С. Синявського: вона в Торонто, в університеті. Пише, що батько був професором унів[ерситету] в Києві і помер роки 3 тому, в Симферополі пенсіонером».

(Машинопис. На полях дописано: «А я чекаю дати канонізації Ольги, Ярополка та Ігоря (1114+)»)

Лист № 3

1953, листопада 1. – Мюнхен

«28.VII.[19]53

Ваше Високопреосвященство, Високоповажний і Дорогий Владико!

Пробачте довгу мовчанку: одержала своєчасно Вашого листа, але попала в життєву “м’ясо-рубку”, з якої починаю потроху вилазити. В червні-липні двічі їздила до Мюнхену, кожного разу на тиждень, читала лекції в УВУ, прилюдні – в УВАН, а дома готувалася до наступних. До того в кінці червня у нас тиждень гостювали донька пок[ійного] Гетьмана з чоловіком. Знову – тиждень випав з життя. А за час мюнхенських гастролей зібралося багато боргів – невідкладної, ділової кореспонденції, яка хвилювала, забирала багато часу. Трохи звільнилася й в першу чергу пишу Вам.

Вашу книгу прочитала з великим інтересом; в ній зібрано великий і для більшості мало відомий, а може ліпше сказати – невідомий матеріал. Багато нового знайшла в ній, звичайно, й я. Проте пробачте мені за мою щирість, наше листування тим-то й цікаве для мене, що ми

пишемо один одному щиро, як старі приятелі (а наші ряди робляться все вузчі), мені здається, що місцями занадто різкий тон буде перешкоджати тому успіхові книги, який вона безперечно мусить мати.

Відносно канонізації Володимира. Цей висновок, якщо його роблять Чубаті⁶ і інші, то матеріал для нього дав О. О. Шахматов⁷ своєю блискучою аналізою «Корсунської легенди» – шкодюю, що не маю у себе цього твору, а почасти – Голубинський⁸ – в Іст[орії] Церкви. Шахматов доводить, як штучно в «Корс[унській] Легенді» принижується постать Володимира, а порівняння з канонізацією інших просвітителів з одного боку, перешкоди в канонізації наших святих – прп. Теодосія дають підстави для такого висновку. А кажіть, чому канонізація прийшла лише в 1229 р.? Випадково таке не робилося. Грецькі митрополити, чи візант[ійський] Патріарх – ріжниці не робить.

Трошки з нашого життя. Мені 69 років. В Києві я жила весь час серед людей: курсистки, студенти, педагоги, учні середн[іх] шкіл, професори, єдині знайомі, переважно військові, дідиці, пізніш – сотні співробітників Академії, академіки. Львів. Прага. Табори – перемінили 3 табори. З альтерсгайма⁹. Мюнхен, студенти, професора... І за все життя два чи три випадки переходу на католицтво (“проф. Титаренко”, дівчина, що зреклася віри, батьків і одружилася з католиком, і родина, що зненавиділа нашого параф[іального] священника... і перейшла на католицтво). А поруч – ця страшна чума, гангрена – штунди! Мій власний дядько жив на Херсонщині, і в 90-х рр. оповідав, як цілі села переходили на штунду (до 1905 р.). А після того? Волинь? Катеринославщина? Це ж жах! От з чим треба боротися! Табори були засмічені штундистами. В Берхтесгадені молельня штундистів стояла нарівні з православними і греко-католицькими церквами. А у нас?! За три роки, ліпше – 2 1/3, що ми тут, число їх зросло з 3 до 16 офіц[ійних], не рахуючи “прихильників”. Останніми днями перейшло ще 3. Пропагандисти їздять по всіх скупченнях ДПП¹⁰ і спокушають – дарами, пакунками, тепер мають люксовий альтерсгайм в самому Мюнхені. І це є страшне, бо вони вбивають власно християнство, дух його, заміняючи сухим раціоналізмом, відкидаючи культ Богоматері, святих. Мене боляче вразило в минулому році в Баварії, відбувся з’їзд, на якому подали дружньо руки – протестанти різних толків, і ієрархи УАПЦ (Кикано) і т. зв. “зарубіжної” – руської прав[ославної] Церкви! Для

мене це є секта, шкідлива, яка є страшною небезпекою для православ’я. Католицтво – те не постраждить, а наше православ’я – потерпить багато шкоди.

Дозвольте побалакати по душам. Я – православна, яка болію всіма болями моєї Церкви – і не проміняю її ніколи ні на яку іншу. А серед цих болій – є головна: **брак** високодосвідченого, культурного керівництва. Не буду згадувати імен, які не раз проходили через мої листи. Візьміть, Владико, наше духовенство: візьміть УАПЦ 1921 р. Був національний запал, патріотизм, була – жертвність, бо майже всі загинули від большевиків. Але ... чи багато було серед них богословськи освічених людей? Беремо УАПЦ – польську. Що там? Беремо УАПЦ 1942 р. Що там? Вже нема того національного вогню, але нема й освіти, не лише освіти богословської, а навіть середньої. Бухгалтер, ветеринар – це ж зірки серед них. А є – і це переважає – сотники УНР. Бачили ми таких і чимало. Що дадуть вони? І що дали? А тепер не залишилося ні бухгалтерів, ні ветеринарів, бо всі повійздили до США і Канади. А залишилося, пробачте, – сміття. Що можуть дати вони проти штунди? І взагалі – що дають? Наші “зідлунги”, оселі, табори – абсолютно без духовного керівництва. На моє нещастя я знаю декого з цих “пастирів”. Безкорисно, з захопленням взяла я участь в будівні Богословськ[ої] Академії – в Мюнхені. Справа загинула. Перш за все – через ставлення Синоду УАПЦ, а остаточно “угробив” єп[ископ] Вячеслав¹¹...

І от вже 10 майже років на еміграції – хоч би **один** з молодих священників, який пішов би науковим шляхом! А там – спаси Господь від тих НКВД агентів. Читала я, Владико, орган Моск[овської] Патріархії: в життю нічого гнуснішого я не читала! У мене була нагода негайно перевірити особи декого з авторів, “професори” Моск[овської] Дух[овної] Академії: відомі агенти провокатори, що діяли у Франції, Німеччині. Висновок один: Ви повинні готувати нові кадри підготовленого духовенства. А де вони? Ці кадри?

Не гнівайтесь на мене за те, що прочитаєте далі. Була я в Мюнхені, і маю кілька листів з США: неприємно вражають в “Наш[ій] Культ[урі]” листи з-за “залізної заслони”. Про перший – священника з Києва, який все так хвалить, мені довелося просто дискутувати в УВУ (з професорами), яким я доводила, як тонко зробили Ви, надрукували слідом листа протилежного сенсу. Але я маю дуже різкі відзиви, не буду називати імен, з США. Вчора мій кореспондент,

людина близька до науки й церкви, спеціально пише мені – як ставитись до першого листа? Певна, що надрукована в липневій книжці викличе ще більший шум. Залишимо похвали советській пресі! Така моя порада.

Боюся, що, викликавши Ваш гнів, я провалю ту головну справу, яку хотіла порушити моїм листом. Майте терпеливість і дочитайте без гніву до кінця. Коли я була в Мюнхені, попала на засідання д. членів УВАН. Майте на увазі: члени її на 90 % православні, наддніпрянці, в протилежність НТШ. Але зараз єдиним джерелом її існування є Бучко¹². Без його допомоги не можна було б організувати засідання, бо ж треба грошей на марки. Зараз маємо на меті видання хоч бюлетенів. Так от на засіданні обрано його “почесним членом” УВАН. Я дала згоду – а умовою обрання одночасно почесним членом Вас, Владико. Мене підтримав голова, проф. Курінний¹³. Але... статут Академії ставить умовою обрання “почесним” членом не наукові праці, а меценатство, допомогу Академії. Рятуйте мене: переведіть маленьку збірку коштів для УВАН і дайте нам можливість на підставі її, згідно з статутом, обрати Вас! А на мене не гнівайтесь за моє щире оповідання. До речі: колись давно Ви питали мене – чи було в УВУ, що Вашу кандидатуру було відхилено: я перевірила у ректора і інш., і дістала відповідь – ніколи такого факту не було.

Оце й усе, що я хотіла написати. Ще одне: обіцяли Ви, що збільшите розмір Н[ашої] К[ультури] – і не збільшили. Шкода. З великим інтересом перечитала я нещодавно разом за два роки, зокрема цінні Вам статті й відповіді про Служби в Церкві: який зараз сумбур, як багато людей, а зокрема з советських, поняття не мають про порядок Служб, навіть духовенство. Я на еміграції не бачила, щоб приобщали **так**, як звикла я, і як пишете Ви. І як праві Ви, що боязнь уподоблення “московській” церкві штовхає українців у протилежний бік і примушує зрікатися своїх старих звичаїв, своїх старих слів!

Пробачте довгого листа. Знаю – маєте не багато часу, а відбираю його на читання листа.

Обидва ми з моїм мужем шлемо наші сердечні привіти й побажання здоров'я і сил.

Ваша Н. Полонська-Василенко За допомогу щиро дякую.

Весь лист – “довірочний”, а оце “сугубо – довірочно”. Чи знаєте Ви, що в США видається “Св. Софія”? Великий альбом чудових фото з текстом. Це мало бути видано в Європі, і я бачила вже підготовлені малюнки. Але... брак грошей. Синод одержав багато паперу на Євангелії,

від ІРО. Звертається УВАН до [архієпископа] Никанора¹⁴ з проханням підтримати: дати в позуку паперу для таблиць, а по виданню – поверне готовими примірниками. Підтримав цілком. Підтримав єп. Платон, але... Синод відхилив: зайвий папір ухвалив продати й поділити гроші між преосвященними! Що їм св. Софія?!

З того часу пройшло вже 3 1/2 роки!»

(Машинопис)

Лист № 4

1954, жовтня 18. – Мюнхен

«18.X.[19]54.

Ваше Високопреосвященство, Дорогий Владико!

Спішу подякувати від всього серця за ті відомості, що Ви подали мені про діяльність п. Міністра Освіти Огієнко та УАН. Мені вони потрібні, як повітря. Я хочу зібрати відомості, щоб показати, що наша Академія йшла шляхом українським, а не комуністичним. Все, що написали Ви – повністю вміщу.

Ви, Владико, засоромили мене – з останками Ярослава; перечитала зараз Вашу замітку, але там не названо **осіб**, яких названо в “Н[ових] Днях”. Не зрозумілим залишається для мене, **як** перейшла ця ікона: подарунок, тимчасове переховання, чи... продаж? Там згадано ряд імен – вперше Ваше, а далі – митрополитів Никанора та Івана.

Тепер у нас тут тяжка справа: не пригадую, чи писала я Вам; Ч-в притягує нашого сусіда, п. Колодяжного (він був комісаром Поділля за Директорії) за образу і **знеславлення** його чесного імені. Ви, бачу, знаєте багато про нього. Чи не могли б Ви написати мені на бланковому папері про його варшавські подвиги так, щоб я могла використати в суді? Бо свідком в цій справі з боку Колодяжного виступаю я. Мета – довести, що “чесне ім'я” він втратив давно. Якщо не можете чи не хочете – може, дасте пораду, де можна знайти щось, чи до кого звернутися? Це справа не одного Колодяжного, але цілої нашої еміграції, яку компрометує і тероризує він.

Зараз прочитала, що Вам робили операцію! Пишуть – все добре. Але бережіть себе, дорогий Владико! Не забувайте, що живете Ви не для себе – хоч, здається, для себе Ви ніколи не жили, а лише для України!

Щирі привіти від нас обох, ми часто згадуємо Вас, вірте мені, Ваша Н. Полонська-Василенко».

На полях: «Якби Ви знали, з якою насолодою читаю зараз праці Академії Наук! Яке то було наукове і національне піднесення! Саможертвна

праця! Переді мною встають цілі картини того життя, і як щаслива я, що брала в ньому участь!»
(*Машинопис*)

Лист № 5

1955, лютого 22. – Мюнхен

«22.ІІ.[19]55

Ваше Високопреосвященство, Високоповажаний і Дорогий Владико!

Сердечно дякую за Ваші цінні подарунки: дві книжки, що Ви мені ласкаво надіслали: «Обожнення людини» і «Іконоборство». Колись Ви (без підстав) закидали мені, що я неухважно читаю, правда, не Ваші власні твори, а «Віру і Культуру»¹⁵, це не вірно. Ваші праці не сходять з мого стола, і я завжди в своїх статтях цитую їх і покликаюся на них. Зараз друкується моя стаття, де я широко використала Вашу «Укр[аїнську] Церкву».

Ми з Вами одного віку, і я не розумію, де берете Ви сили й час для таких праць, та ще з Вашими роз'їздами? Наскільки ж менше роблю я!

Хоч і соромно, але я хочу просити у Вас допомоги: я б хотіла мати ще дві Ваші праці: першу – «Культурні впливи України на Московію», Вінніпег, УВАН. Якщо Вам це зручно – попросить Академію, щоб вона вислала мені цю книжку. Академія дещо надсилає мені, а Вашої не надіслала. Друга – «Апостол 1547 року», УВАН у Нью-Йорку. Яка саме комісія видала? Академія теж надсилає мені, і надсилає багато своїх видань – і знов Вашої не маю.

Я буду дуже, дуже вдячна Вам за протекцію!

Як пережили Ви зиму? І яка була вона у Вас? У нас дуже тяжка: гурагани (зірвало дах з одного з наших будинків) змінялися кількадедними туманами, не було чим дихати! Морози -15 ст. з вітром змінялися відлигами, не знаю, які серця переносять всі ці зміни. Чоловік мій задихається від астми. Чи чули Ви, що митрополит Никанор так тяжко хворий на серце, що кілька днів боялися кінця.

Шлемо Вам наші сердечні привіти, з глибокою пошаною Ваша Н. Полонська-Василенко.

Пригадуєте Ви п. Ю. Гудзія? Він переїхав до нас, а тепер готується до посвящення в священники. Ми згадували з ним Вас, Владико».

Стислий коментар

Лист № 1

¹ «археологом В. Городцовим». Городцов В. О. (1860–1945) – відомий російський археолог,

зокрема, займався пам'ятками епохи міді-бронзи в Україні.

² «Клима Смолятича». Клим (Климент) Смолятич – київський митрополит у 1147–1155 рр. (з перервами), з його іменем пов'язують спробу здобути автокефалію Київської митрополії.

³ «Довнар-Запольського». Довнар-Запольський М. В. (1867–1934) – видатний білоруський історик, був професором Київського університету, його лекції слухала Полонська-Василенко.

Лист № 2

⁴ «Йосифлян і Васіяна». Маються на увазі дискусії між йосифлянами (прихильниками Йосифа Волоцького) та нестяжателями, одним з яких був Васіан (Патрікеєв), у Московській державі першої третини XVI ст.

⁵ «Миттенвальду». Табір для втікачів і «ДіПі» в повоєнній Німеччині.

Лист № 3

⁶ «Чубаті». Мається на увазі історик української Церкви Микола Чубатий (1889–1975), який з 1939 р. проживав на еміграції в США.

⁷ «Шахматов». Шахматов О. О. (1864–1920) – видатний російський славіст.

⁸ «Голубинський». Голубинський Є. Є. (1834–1912) – історик Православної Церкви.

⁹ «альтерсгайма». Альтерсгайм (Altersheim) – гуртожиток для пенсіонерів.

¹⁰ «ДіПі». Маються на увазі «ДіПі» – переміщені особи.

¹¹ «еп[ископ] Вячеслав». Ідеться про єпископа УАПЦ формації 1942 р. В'ячеслава Лисицького (1883–1954), який у повоєнний час діяв на еміграції.

¹² «Бучко». Іван Бучко (1891–1974) – архієпископ УГКЦ, з 1942 р. перебував у Римі, з 1946 р. – Апостольський візитатор українців у Західній Європі.

¹³ «Курінний». Курінний П. П. (1894–1972) – український історик і музеєзнавець. У роки Другої світової війни емігрував на Захід. Є одним із засновників УВАН – Української вільної академії наук.

¹⁴ «[архієпископа] Никанора». Архієпископ Никанор (1883–1953) – архієпископ УАПЦ, з 1953 р. – митрополит УАПЦ в еміграції.

Лист № 5

¹⁵ «Віру і Культуру». «Віра і Культура» – журнал, що його видавав митрополит Іларіон у повоєнний час.

Список літератури

1. Листування митрополита Іларіона (Огієнка) / упоряд. о. Юрій Мицик. – К. : Видавничий дім «Киево-Могилянська академія», 2006. – 566 с.
2. Листи громадських діячів, представників української науки, культури і церкви до Івана Огієнка (митрополита Іларіона). 1910–1969 / упоряд. І. Преловська та ін. – К. : Вид-во імені Олени Теліги, 2011. – 744 с.

Yu. Mytsyk, I. Tarasenko

**FROM THE LETTERS OF N. POLONSKA-VASYLENKO
TO METROPOLITAN ILLARION (OGIENKO)**

The publication presents fragment of correspondence of the renowned Ukrainian diaspora historian Natalia Polonska-Vasylenko and metropolitan Illarion (Ivan Ogienko).

Keywords: correspondence, N. Polonska-Vasylenko, metropolitan Illarion.

Матеріал надійшов 18.03.2015